(Приказка)

Жив собі у якімсь містечку дуже багатий крамар; було в його до чорта грошей: повнісінька скриня карбованців і талярів. Як же вмер і три його сини, стали ділиться худобою, то в тій скрині й залізного шага не знайшли. Стали брати міркувать, кому б загарбать ті гроші? не взяв же їх старий з собою на той світ, та й з чужих людей ніхто до них не заходив, і скриня замкнута, а грошей чортма... Думали брати, гадали, що їм на світі робить? от старший брат і каже:

— Ходімо у паланку[1] до військового судді, нехай він нас розсудить, хто з нас трьох злодій, бо вже опріч нас нікому і вкрасти тих грошей.

Згодились брати, і пішли у паланку до військового судді. А той суддя такий був розумний та спритний, що яке б темне діло не було, то зараз його на світ виведе, а гляне на чоловіка, то й думку його відгадує. Прийшли брати до судді, вклонились, положили, по звичаю, на сирно[2] буханці, та й розказали йому про своє діло.

— Постривайте ж, люде добрі,— каже суддя: — дам пораду другим, та й об вашім ділі поміркуємо.

Як випровадив суддя тяжущих[3] і запросив братів у світлицю:

— Сідайте, люде добрі,— каже,— та скажіть мені, чи ви бачили коли нашу сотниківну?

— Як не бачить,— одказують брати: — бачили, на всю околицю краля, здається на всьому світі не знайти такої гарної та сановитої[4] дівчини як вона!

— Ну, так добре ж, що бачили,— каже суддя: — а чули ви, що вона одружилась з старим дідугою, черкаським полковником?

— Не чули,— скрикнули брати,— і не сподівались!

— Ну, так теперечки слухайте, що я вам казатиму; як розкажу про цю чудасію, так тоді вже і вам пораду дам.— Між людьми була така чутка, що сотниківна кохалася вже з якимсь крутиусом, чи шибайголовою,— так, бачите, не хотілось їй за старого; однак батько приневолив і небогу повінчали з полковником. Як повінчали, полковник і повіз до свого дворища молоду жінку. Звісно, товариство і приданки[5] бенкетують собі, а князя й княгиню повели спати; як дружки повиходили з спальні, сотниківна пуць перед дідюгою навколішки, та й каже:

"Слухай, нелюбе, кохалась я з одним козаком і заприсягались нікому більш, як йому одному, віддати моє дівоцтво; так коли хочеш, щоб я тебе поважала і до смерти була тобі вірною, то одпусти мене на ніч до мого коханого; як же не пустиш, то щодня буду тобі змінять[6], сама пропаду і тебе за собою на той світ потягну!"

Старий крутнув вуса, почухав потилицю, поміркував, та й одпустив.

— Одпустив! — скрикнув старший брат: — оттакого дурня знайди!

Кинув оком на його суддя, та й знов почав розказувать:

"А одпускаючи старий свою жінку, й каже: "Іди, та тільки нищечком, щоб ніхто не знав і не бачив, а то наробиш і собі і мені недоброї слави".

Накинула на себе небога свитину, та й пішла як була убрана на весіллі, в жемчузі, в дукачах і самоцьвітах[7]. Ніч була темна, нічого не видко, хоч в око стрель, та й не близько до того козака, з котрим вона кохалась, аж на вигоні за містечком. Іде сотниківна та й іде, нічого їй і не страшно; — не даром люде кажуть, що кохання неначе добрий кінь носить чоловіка. Коли, де не взявсь, назустріч їй гайдамака,— хап її за

груди; хоч і темно, а побачив, собачий син, жемчуг та дукачі; хотів був зараз позривать, а сотниківна його за руку.

"Постривай,— каже,— чоловіче, не руш мого убрання, нехай оттак побачить мене мій коханий; а як вернусь від його, то сама тобі віддам оці цяцьки!"

Розказала гайдамаці, хто вона і як її пустив старий чоловік до коханка.

"Диво та й тільки! — каже гайдамака, дослухавши сотниківну: — іди ж — каже — до свого коханка та гляди не збреши, назад вернись".

Сидить козак бідолаха в своїй хаті, проклинає свою долю; хоч не зрадила йому його кохана, так все ж таки стратив її на віки вічні. Зажурився сердешний і горючими сльозами вмивається; коли чує — хтось лапає біля клямки; відчинив двері,— і очам своїм не йме віри: перед ним стоїть сотниківна, убрана як під вінець, неначе з самого неба до його прилетіла.

"Чи тебе ж, моє серденько,— скрикнув козак,— я бачу перед собою?"

"Мене, козаче! — одказала сотниківна,— додержала я свого слова, твоя на всю ніч, з душею, з тілом!"

Притулили один одного до серця та й заплакали: щастя, як і горе, кажуть люде, точить сльози. Як трошки опам’ятувались, козак і пита сотниківну:

"Як же ти втікла од твого нелюба?"

"Я не тікала,— одказує сотниківна,— він сам мене пустив!"

Та й розказала йому усе, як було. Замислив ся козак і йому досталось покрутить вуса і почухать потилицю; думав, думав, зітхнув, та й каже:

"Коли твій нелюб до тебе такий ласкавий, що уважив твоє прохання, то й я повертаю тобі назад твоє слово: щоб воно не скривдило тебе на віку! Будь щаслива; якою прийшла, такою й повертай до свого нелюба!"

— Оцей мабуть ще дурніший од старого полковника! — скрикнув середущий брат.

Суддя глянув на його, та й розказує дальш.

"Повертається сотниківна до дому, а гайдамака вже її стереже. Тільки вгледів, до неї.

"А що?" — пита цікаво.

"Нічого",— каже сотниківна.

Та й розказала гайдамаці, що між ними було.

"Оце, які ж чудні люди",— обізвавсь гайдамака, чухаючи потилицю. Далі думав, думав, та й каже: "Коли твій чоловік і коханок змилувались над тобою, то й я тебе милую; як прийшла, так і йди собі до свого нелюба!"

— Оцей мабуть ще дурніший за тих двох! — скрикнув менший брат, аж з місця скочив.

— Ну, теперечки,— каже суддя,— слухайте, що я вам казатиму об вашому ділі. Ти,— каже старшому,— заздрісний чоловік!... Ти (суддя

глянув на середущого) дуже ласий до гарних панянок! А ти,— гримнув на меншого — злодій, ти загарбав батьківські гроші!..

Менший брат сюди-туди, одмовляться.

— Признавайсь,— каже суддя: — бери третину, а остатні верни братам; а не вернеш, то ми й самі допитаємось; та ще й на шибениці тебе похитаємо!

Нічого робить меншому брату, признався і вернув братам вкрадені гроші.

— Як же теперечки,— спитали брати,— живе старий полковник з молодою жінкою?

— Та ні! — каже військовий суддя: — сотниківна і не думала одружитись з старим полковником; це я брехав, щоб добути правди!

От якби такого розумного суддю послав нам Господь милосердний!

[1] Паланка — місце укріплене (частоколом), місце пробуваня полкової старшини.

[2] Сирно — маленький столик, доокола котрого. сидять . на землі.

[3] Тяжущих (рос.) — позиваючихся, процесуючихся.

[4] Сановитий — сатний, знатний, пановитий (з панським виглядом, манерами), елегантний

[5] Приданки — весільні гості (свояки) молодої.

[6] Тобі змінять — тебе здраджувати.

[7] Самоцвіт — дорогий камінь.